

การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ Pedagogy of the Oppressed

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง
ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน), นักวิชาการอุดมศึกษา
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
E-mail: Dullpsu@gmail.com

295

เปาโล เฟรเร. (2559). การศึกษาของ
ผู้ถูกกดขี่ แปลจาก Pedagogy of the
Oppressed โดย ภาคิน นิมมานรวงศ์,
นลัท ตั้งพรพิพัฒน์ และ วิจักขณ์ พานิช.
กรุงเทพฯ : ปลายทาง. 256 หน้า.

การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ :
Pedagogy of the Oppressed
เป็นหนังสือทางด้านปรัชญาการศึกษา
ที่อดีตผู้มีอำนาจในบ้านเมืองสมัยหนึ่ง
เคยประกาศเป็นหนังสือต้องห้าม
เขียนโดย เปาโล เฟรเร ซึ่งได้รับการแปล
จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยโดย
ภาคิน นิมมานรวงศ์, นลัท ตั้งพรพิพัฒน์
และ วิจักขณ์ พานิช งานเขียนเล่มนี้มี
อิทธิพลต่อการพัฒนาระบบการศึกษา
ของชาติเป็นอย่างมาก กรรมการที่

ปีที่ 22
ฉบับที่ 2
พ.ศ.
-
ส.ศ.
2559

ปรีชาองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์นานาชาติ (INEB) ผู้ช่วยเหลือด้านภาษา ให้แก่บ้านพักฉุกเฉินหญิงชาวเอเชียในซานฟรานซิสโก (Asian Women Shelter) ได้พูดถึงหนังสือเล่มนี้ในหนังสือเล่มนี้ตอนหนึ่งว่า เมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว ราวๆ พ.ศ. 2515 การศึกษาทั่วทั้งโลกตกเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์อย่างถึงรากถึงโคน นักคิดนักเขียนบางคนถึงกับประกาศว่า “โรงเรียนตายแล้ว” ขณะที่บางคนพูดถึงสังคมที่ไร้ระบบโรงเรียน (deschooling society) ช่วงนั้นเองมีหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งแหวกไปจากเล่มอื่นๆ และได้รับการกล่าวขานอย่างมาก คือ “การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” ซึ่งชี้ว่าระบบการศึกษาทุกวันนี้เป็นเครื่องมือของชนชั้นนำเพื่อกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้ยากไร้ แต่นอกจากวิพากษ์วิจารณ์แล้ว ผู้เขียน คือ เปาโล เฟรเร ยังทำมากกว่านั้น เขาเสนอทางเลือกใหม่ อันได้แก่ การศึกษาที่ปลุกจิตสำนึกของคนยากไร้ให้ตระหนักถึงสมภาวะที่ตนถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นการศึกษาที่มาจากชาวบ้านเอง ...การศึกษา “ของ” ชาวบ้าน ไม่ใช่การศึกษา “เพื่อ” หรือ “สำหรับ” ชาวบ้าน ซึ่งเขาได้พิสูจน์ว่าแนวทางดังกล่าวช่วยให้ชาวบ้านอ่านออกเขียนได้เร็วขึ้น

หนังสือของเปาโล เฟรเรอ่านยากมาก แม้คนไทยตอนนั้นน้อยคนจะได้อ่าน แต่สาระที่ถ่ายทอดผ่านวารสารอย่าง ปาจารย์สาร และศูนย์ศึกษา ก็ทำให้นักศึกษาปัญญาชนยุคก่อน 14 ตุลาตื่นตัวกันมาก วารสารเล่มแรกของศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทยถึงกับตั้งชื่อว่า “กด” สร้างความตื่นตกใจให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและรัฐบาลเป็นอย่างมาก ตอนนั้นนอกจากคำว่า “กดขี่” แล้ว คำว่า conscientization (สำนึกเชิงวิพากษ์วิจารณ์) กลายเป็นคำที่ถูกพูดถึงกันมาก มีนักเคลื่อนไหวหลายคนนำเอาแนวคิดของเฟรเรไปใช้ในการทำงานกับชาวบ้านในสลัม แม้กระนั้นฝ่ายซ้ายส่วนใหญ่ก็ยังเชื่อในการศึกษาแบบยึดเย็ดหรือมีการชี้นำ พูดอีกอย่างคือ เชื่อในการศึกษา “เพื่อ” ผู้ถูกกดขี่ มากกว่า การศึกษา “ของ” ผู้ถูกกดขี่

“การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” เป็นแนวคิดที่ทรงอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวเพื่อการปลดปล่อยประชาชนในประเทศละตินอเมริกา และแพร่ขยายไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วโลก “เปาโล เฟรเร” ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ เป็นหนึ่งในบุคคล

ที่ข้าพเจ้ายกย่องมากที่สุด ในตอนนั้นข้าพเจ้าแนะนำให้ลูกศิษย์ลูกหารุ่นแรกๆ เดินทางไปพบเขาเพื่อเรียนรู้ประสบการณ์จากเขา ทว่าในยุคสมัยนั้น เขาถูกห้ามเดินทางเข้าประเทศอินโดนีเซีย ทำให้แผนการนี้ต้องพับไป คนจนและคนผู้ถูกกดขี่ในทางพุทธนับว่าสะท้อนถึงหัวใจแห่งความกรุณาอันลึกซึ้ง แม้ตัวเขาเองจะนับถือคริสต์ก็ตาม ครูต้องเรียนรู้และสนทนาร่วมกับนักเรียน ไม่ใช่ “สอน” นักเรียน นักศึกษาและนักการศึกษาต้องรับฟังปัญหา เรียนรู้ และสนทนากับชาวบ้าน ไม่ใช่ “สอน” ชาวบ้าน

ระหว่างช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และ 6 ตุลาฯ “การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” เคยได้รับการแปลเผยแพร่มาหลายครั้ง แม้เวลาจะผ่านไปแล้วหลายสิบปี แต่เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ยังคงร่วมสมัยกับบริบทแห่งการกดขี่ของระบบเผด็จการและการต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยของผู้คนในสังคมไทย ในโอกาสที่งานชิ้นนี้กำลังจะมีอายุครบห้าสิบปี ถือเป็นเรื่องน่ายินดีที่มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ตั้งใจที่จะนำหนังสือเล่มนี้กลับมาแปลเพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณะ ข้าพเจ้าจึงขออนุโมทนา

“การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” หนังสือเล่มนี้ได้เคยทำหน้าที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับการรู้คิด สร้างความรู้ทางปัญญาและจิตวิญญาณใหม่ให้กับเราเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ในเวลานั้นการศึกษาของผู้ถูกกดขี่นับว่าเป็นเรื่องใหม่ เพราะเป็นเรื่องของคนเล็กคนน้อยที่ไม่เคยสนใจมาก่อน งานเล่มนี้ได้เปลี่ยนมุมมอง ทำให้เข้าใจแก่นแท้ของการศึกษาว่าไม่ใช่เพื่อรับใช้คนบางชนชั้นเท่านั้น แต่เป็นการวิพากษ์ระบบการศึกษาแบบเก่าได้อย่างถึงใจ เสนอวิธีและกระบวนการที่ลึกซึ้งถึงการทำความเข้าใจความเป็นมนุษย์ การเพาะปลูกจิตสำนึกในตัวผู้เรียน (และตัวผู้สอนด้วย) ให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและพลังอำนาจของตนเอง ยิ่งอ่านแต่ละครั้งก็พบว่าหนังสือซ่อนความลุ่มลึกไว้มากมาย ยิ่งอ่านก็ยิ่งอึ้งเต็มทั้งความคิดความรู้สึกในทุกช่วงเวลาที่ย่าน วันนี้อย่างนักพิมพ์ปลากะโตะทำให้หนังสือคืบวินญาณอีกครั้ง จึงเป็นการปลุกความกระหายใคร่รู้ใหม่ที่เราจะพบคุณค่าใดที่ยังซ่อนไว้อยู่และรอที่จะปลุกพลังความเป็นมนุษย์ให้กับตัวเราได้อีกครั้ง

การศึกษาที่ไม่ตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจของผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ก็เป็นเพียงกระบวนการขำรงไว้ซึ่งการกดขี่อยู่นั่นเอง

เราจะมุ่งการเติบโตทางจิตวิญญาณภายใต้ระบบที่กดขี่อยู่ได้อย่างไร? หรือว่าเราสามารถต่อสู้กับการกดขี่ไปพร้อมกับการเติบโตทางจิตวิญญาณได้? เราจะรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นพร้อมไปกับการปลดปล่อยการกดขี่ได้หรือไม่? เราต้องการรูปแบบใหม่ที่เกื้อกาทเห็นคนอื่นหรือครูผู้ชวนให้ทุกคนมีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง? การกลับมาสู่งานเขียนของเปาโล เฟรเร จะช่วยให้เราตั้งคำถามและหาคำตอบได้จากกระบวนการเรียนรู้ของผู้ถูกกดขี่ได้ ซึ่งหนังสือเล่มนี้จะมาทวงคืนความหมายของกระบวนการเรียนรู้ด้วยการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ได้เป็นอย่างดี

สำหรับคนที่เคยมีประสบการณ์ของการถูกกดขี่มา เมื่ออ่านงานของเปาโล เฟรเร จะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งถึงระบบการศึกษาและวัฒนธรรมที่ครอบงำเขาสามารถหาถ้อยคำมาสื่อ มาขานชื่อให้แก่โลกของผู้คนที่ถูกกดขี่ได้อย่างน่าทึ่ง การศึกษาแบบการธนาคารที่เป็นการใส่ข้อมูลหรือการฝากความรู้นั้นมีอยู่จริง และเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้เราไม่สามารถคิดอะไรที่เป็นของตัวเองได้

กว่าสี่ทศวรรษก่อน ในช่วงยุคการต่อสู้ของนักศึกษา มีนักศึกษาที่ประเทศเกาหลีและประเทศอื่น ๆ ถือหนังสือเล่มนี้ไว้ในมือ เหมือนเป็นแรงบันดาลใจให้พวกเขาลุกขึ้นต่อสู้กับระบอบการปกครองและระบบการศึกษาที่กดขี่ครอบงำพวกเขาอยู่

ภาษาของเฟรเรมีจุดเด่น คือการพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก เป็นเสมือนการบอกเล่าและ “คำยืนยัน” ต่อแนวคิดที่เชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงคล้ายกับภาษาการเล่าเรื่องของชาวบ้าน ซึ่งหากไม่คิดว่าเป็นความรู้ที่ฝากซ้ำ การได้ฟังถ้อยคำนั้นซ้ำอีกก็เป็นการช่วยให้เกิดการใคร่ครวญและตอกย้ำความเข้าใจบางอย่างให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ที่ศึกษาหนังสือเล่มนี้จะเข้าใจถึงประชาธิปไตยในการศึกษา (democracy in education) นั้นมีอยู่จริงและนั่นคือจิตวิญญาณของคำว่า “popular education” หรือการศึกษาของประชาชนที่แท้จริง

ในงานชิ้นนี้เฟรเริ่มต้นด้วยการเชื่อมโยงการกดขี่เข้ากับความเป็นมนุษย์ เขาเสนอว่าผู้กดขี่นั้นปรารถนาจะรู้สึกเป็นมนุษย์มากขึ้น ทว่าแท้จริงแล้ว การลดทอนความเป็นมนุษย์ของคนอื่นไม่ช่วยให้ผู้กดขี่มีความเป็นมนุษย์มากขึ้นแต่อย่างใด เขากล่าวว่าในสังคมแห่งการกดขี่นั้น มีเพียงผู้ถูกกดขี่เท่านั้นที่จะเปลี่ยนแปลงมันได้ กระนั้นผู้ถูกกดขี่จำต้องเผชิญกับภาวะทางสองแพร่ง ทางหนึ่งคือตระหนักว่าการใช้ชีวิตอย่างไรเสรีภาพก็เท่ากับไร้ชีวิต ทว่าอีกทางหนึ่ง พวกเขาหวาดกลัวเกินกว่าจะเผชิญหน้ากับมัน ทั้งนี้เพราะพวกเขากำเนิดและเติบโตมาในสังคมลำดับชั้น พวกเขาไม่เคยมีชีวิตเป็นของตัวเองไม่เคยอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่เป็นชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอาศัยอยู่กับความเมตตาจอมปลอมของชนชั้นนำผู้กดขี่ เพราะชีวิตมนุษย์ต้องเลือก เฟรตั้งคำถามว่าผู้ถูกกดขี่จะเลือกหนทางที่ดีที่สุดแก่ตนเองได้อย่างไร ?

นอกจากนี้เฟรเริ่มข้อเสนอก็คือ จะต้องมีการศึกษาแบบใหม่ อันได้แก่ “การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” การศึกษาซึ่งเน้นถึงความเป็นมนุษย์ เปิดโอกาสให้ซักถามคิดวิเคราะห์ มิใช่การบอกเล่าท่องจำ สถานะครู-ศิษย์ไม่ควรเป็นอย่างผู้รอบรู้-ผู้ไร้เงลา ทว่าต้องปรับระดับให้เท่าเทียมกันเขาเสนอว่าหนทางเหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ด้วย “การเสวนา” ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันในแนวราบ เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันคิดเสนอแนะ ตั้งคำถาม ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในคำถามและคำตอบและให้พวกเขาารู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า การศึกษาเช่นนี้จึงเป็นการศึกษาที่เน้นเสรีภาพมากกว่าพันธนาการ เพราะสำหรับเฟรเร มนุษย์ที่แท้ นอกจากต้องตั้งคำถามแล้ว ยังต้องอยู่ได้ด้วยตัวเองและพึ่งพาคนอื่นให้น้อยที่สุด เขายังนำเสนอแนวคิดเรื่อง “praxis” หรือการเชื่อมโยงทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าด้วยกัน กล่าวคือ กระทำแล้ววิพากษ์วิจารณ์ทบทวนเป็นทฤษฎีที่ดีขึ้นแล้วกระทำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เฟรเรยังเน้นย้ำถึงแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงโลก กล่าวคือทฤษฎีเปลี่ยนแปลงโลกไม่ได้ ย่อมไร้ความหมาย

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บทเพื่อให้ผู้อ่านได้เรียบเรียงความคิดและทำความเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น โดยบทที่ 1 ผู้เขียนได้นำเสนอ

เรื่องการให้คุณค่าและความหมายต่อการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ ความขัดแย้ง (ภายในและสองขั้ว) ระหว่างผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ และหนทางการเอาชนะ การกดขี่และผู้กดขี่ การกดขี่และผู้ถูกกดขี่ และ การปลดปล่อยที่ไม่ใช่ของขวัญ ไม่ใช่การบรรลุปเป้าหมายส่วนตน แต่เป็นกระบวนการที่กระทำร่วมกัน

จากมุมมองเชิงคุณค่า การเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ถือเป็นประเด็นหลักของมนุษยชาติตลอดมา แต่ ณ จุดนี้มันได้กลายเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป การให้ความสนใจต่อการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์พาเราเข้าไปรับรู้ถึงปัญหาการลดทอนความเป็นมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ใช่แค่ในฐานะความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีที่ทุกชีวิตเกิดมาต้องพบเจอ แต่ในฐานะความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

เมื่อต้องเจอกับการลดทอนความเป็นมนุษย์บ่อยๆ เข้า ทำให้อดสงสัยไม่ได้ว่า ตกลงแล้วการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์มีโอกาสเป็นไปได้จริงละหรือ? ในบริบททางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นรูปธรรมและเป็นวัตถุ การเสริมสร้างและการลดทอนความเป็นมนุษย์ต่างก็เป็นไปได้สำหรับมนุษย์ ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งรู้ถึงภาวะความไม่สมบูรณ์ของตัวเอง

แต่ในขณะที่ทั้งการเสริมสร้างและการลดทอนความเป็นมนุษย์คือสองทางเลือกที่กระทำได้จริง สิ่งแรกเท่านั้นที่ถือเป็นภารกิจของมนุษยชาติด้วยความที่ภารกิจนี้ถูกทำให้หมดความสำคัญอยู่ตลอดเวลา ความสำคัญของมันจึงยังได้รับการยืนยันจากความพยายามจะทำให้มันหมดความสำคัญลงไปในเบื้องบ่อยครั้งที่การเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ถูกขัดขวางจากความอยุติธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ และความรุนแรงของผู้กดขี่ แต่อีกด้านหนึ่งก็ถูกยืนยันความสำคัญ ด้วยการเพียรพยายามหาอิสรภาพและความยุติธรรมในกระบวนการต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่ เพื่อกอบกู้ความเป็นมนุษย์ที่สูญเสียไปให้กลับคืนมา

การลดทอนความเป็นมนุษย์ไม่ได้ใช้กับคนที่ถูกปล้นความเป็นมนุษย์ไปเท่านั้น แต่ยังใช้ได้กับคนที่ปล้นความเป็นมนุษย์ไปจากคนอื่นด้วยกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์เป็นการบิดเบือนภารกิจในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ยิ่งๆ ขึ้น การบิดเบือนที่ว่านี้ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ แต่ไม่ถือเป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ การรับสภาพว่าการลดทอนความเป็นมนุษย์เป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ ย่อมนำไปสู่การมองโลกในแง่ร้ายหรือสูญเสียความหวัง เมื่อนั้น การดิ้นรนต่อสู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ เพื่อปลดปล่อยแรงงาน เพื่อเอาชนะความแบ่งแยก หรือเพื่อยืนยันว่ามนุษย์เป็นปัจเจกชนก็จะหมดความหมายตามไปด้วย การต่อสู้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเราตระหนักว่า การลดทอนความเป็นมนุษย์ แม้จะเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่จับต้องได้ ก็หาใช่ชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว แต่การลดทอนความเป็นมนุษย์เป็นผลมาจากโครงสร้างสังคมอันอยุติธรรม ซึ่งบ่มเพาะความรุนแรงในตัวผู้กดขี่ อันนำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกดขี่ในที่สุด

เพราะมันคือการบิดเบือนภารกิจแห่งการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้น ไม่ช้าก็เร็ว ความเป็นมนุษย์ที่ถูกลดทอนจะทำให้ผู้ถูกกดขี่ต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับผู้ที่ทำให้พวกเขาตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น เพื่อที่จะให้การต่อสู้มีความหมายระหว่างการพยายามนำความเป็นมนุษย์กลับคืนมา (ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์) ผู้ถูกกดขี่จะต้องไม่กลายเป็น “ผู้กดขี่ของผู้กดขี่” แต่ต้องกอบกู้ความเป็นมนุษย์ของทั้งสองฝ่ายให้กลับคืนมาพร้อมๆ กัน

อย่างไรก็ตาม บทเรียนและการฝึกฝนในการงานนี้ต้องมาจากตัวผู้ถูกกดขี่เอง หรือไม่ก็ต้องมาจากผู้ที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับพวกเขาอย่างแท้จริง ไม่ว่าในฐานะปัจเจกหรือมวลชน การต่อสู้เพื่อกอบกู้ความเป็นมนุษย์จะทำให้พวกเขาได้กอบกู้ความเมตตาปรานีที่แท้จริงไปพร้อมๆ กันด้วย เพราะใครเล่าจะเข้าใจถึงสังคมแห่งการกดขี่มากไปกว่าผู้ถูกกดขี่ใครเล่าจะทุกข์ทนจากผลของการกดขี่ยิ่งไปกว่าผู้ถูกกดขี่ การปลดปล่อยไม่มีทางเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ แต่ด้วยการลงมือ ด้วยการตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มา และเนื่องจากเป้าหมายในการต่อสู้ต้องมาจากตัวผู้ถูกกดขี่เอง มันจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความรัก ตรงกันข้ามกับความไร้รักซึ่งดำรงอยู่ในใจกลางความรุนแรงของผู้กดขี่ ที่แม้จะสวมทับไว้ด้วยความเมตตาปรานีจอมปลอมอย่างสวยงามสักเพียงไร ก็ยังคงเป็นความไร้รักอยู่วันยังค่ำ

สิ่งที่พบเห็นได้เสมอๆ ในระยะเริ่มแรกของการต่อสู้ คือจุดมุ่งหมายในการต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่มักลืบทิศหลงทางไป แทนที่จะต่อสู้เพื่อการปลดปล่อย ผู้ถูกกดขี่มักมีแนวโน้มจะกลายเป็นผู้กดขี่คนใหม่หรือ “ผู้กดขี่ย่อยๆ” เสียเองเพราะโครงสร้างทางความคิดของพวกเขายังคงถูกกำหนดจากความขัดแย้งของสถานการณ์ที่ดำรงอยู่อย่างเป็นรูปธรรม ที่ซึ่งตัวตนของพวกเขาก็ถูกล่อหลอมมาอุดมคติคือการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทว่าสำหรับพวกเขา การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือการเป็นผู้กดขี่ ปรากฏการณ์นี้เกิดจากความจริงที่ว่า เมื่อถึงจุดหนึ่งในประสบการณ์การดำรงอยู่ของพวกเขา ผู้ถูกกดขี่ได้รับเอาทัศนคติ “ติดยึด” ต่อผู้กดขี่เข้ามาเสียแล้วในสถานการณ์เช่นนี้ พวกเขาไม่อาจ “พินิจ.” ถึงผู้กดขี่ได้ชัดเจนมากพอกระทั่งถึงจุดที่สามารถวิเคราะห์ผู้กดขี่บนพื้นฐานของความเป็นจริงหรือมองผู้กดขี่ “พ้นไปจาก” ตัวเองได้

บทที่ 2 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดการศึกษา “แบบการธนาคาร” ในฐานะเครื่องมือแห่งการกดขี่เงื่อนไข ข้อวิพากษ์แนวคิดการศึกษาแบบตั้งปัญหาในฐานะเครื่องมือสำหรับการปลดปล่อย เงื่อนไข แนวคิด “การธนาคาร” และความขัดแย้งระหว่างผู้สอน-ผู้เรียน แนวคิดการตั้งปัญหา และการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างผู้สอน-ผู้เรียน การศึกษาในฐานะกระบวนการที่กระทำร่วมกัน การเป็นสื่อกลางกับโลก มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์ที่รู้ถึงความไม่สมบูรณ์ของตัวเอง และความมุ่งมั่นพยายามในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ไม่ว่าในระดับใด และไม่ว่าจะอยู่ภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม แสดงให้เห็นถึงลักษณะพื้นฐานที่เป็น การบรรยาย ความสัมพันธ์นี้ประกอบไปด้วยอัตบุคคล (subject) ซึ่งเป็นผู้บรรยาย (ผู้สอน) และวัตถุที่ถูกกระทำ (object) ซึ่งฟังอย่างอดทน (ผู้เรียน) ส่วนเนื้อหาในกระบวนการบรรยายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าหรือแง่มุมของสภาพความเป็นจริงเชิงประสบการณ์ต่างมีแนวโน้มจะใช้ชีวิตชีวาและแข็งทื่อตายตัว การศึกษากำลังป่วยไ้จากการบรรยายที่ว่านี้ ผู้สอนมักพูดถึงสภาพความเป็นจริงราวกับมันคงที่ไม่เคลื่อนไหวแยกขาด

ออกจากสิ่งอื่น และคาดเดาได้ หรือไม่ก็มักอธิบายถึงเรื่องที่แปลกแยกจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนอย่างสิ้นเชิง หน้าที่ของผู้สอนคือการ “เติม” ผู้เรียนด้วยเนื้อหาที่ตนเองบรรยาย เนื้อหาซึ่งแยกขาดจากสภาพความเป็นจริงปราศจากการเชื่อมโยงกับองค์รวมอันเป็นบ่อเกิดของเนื้อหาและทำให้ตัวเนื้อหานั้นมีความหมาย คำพูดทั้งหลายหากปราศจากความเป็นรูปธรรม ก็กลายเป็นคำฟุ้งเฟ้อที่กลวงเปล่า แยกแยก และตัดขาดจากสิ่งอื่น

ลักษณะเด่นของการศึกษาด้วยการบรรยายจึงเป็นเสี่ยงก้องกังวานของคำหลาย ๆ คำ หาใช่พลังในการเปลี่ยนแปลงไม่ “สี่คูณสี่เป็นสิบหกเมืองหลวงของรัฐปาราคือเบเลง” ผู้เรียนจะบันทึก จดจำ และพูดซ้ำข้อความเหล่านี้โดยไม่เข้าใจว่าสี่คูณสี่หมายถึงอะไรกันแน่ และไม่ตระหนักถึงความสำคัญที่แท้จริงของ “เมืองหลวง” ในข้อความที่ยืนยันว่า “เมืองหลวงของรัฐปาราคือเบเลง” กล่าวคือ ไม่ตระหนักว่าเบเลงมีความสำคัญอย่างไรกับรัฐปารา และรัฐปารามีความสำคัญอย่างไรกับประเทศบราซิล

การบรรยาย (ที่มีผู้สอนเป็นผู้บรรยาย) พาให้ผู้เรียนท่องจำเนื้อหาในการบรรยายอย่างเป็นกลไก ที่ร้ายไปกว่านั้นคือ มันเปลี่ยนให้พวกเขากลายเป็น “บรรจุกัมภ์” เป็นภาชนะใส่ของ ซึ่งรอให้ผู้สอนเป็นคน “เติมให้เต็ม” ยิ่งเติมได้มากเท่าไร เขาก็ยิ่งเป็นผู้สอนที่ดีมากเท่านั้น ส่วนภาชนะยิ่งขอบน้อมยอมให้คนเติมมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นผู้เรียนที่ดีมากเท่านั้น

เช่นนี้แล้วการศึกษาจึงกลายเป็นการฝาก โดยผู้เรียนเป็นผู้รับฝากและผู้สอนเป็นผู้ฝาก แทนที่จะสื่อสารกัน ผู้สอนกลับเป็นผู้ออกคำสั่งและทำการฝาก ส่วนผู้เรียนก็รับฝาก จดจำ และพูดซ้ำอย่างอดทน นี่คือแนวคิดของการศึกษาแบบ “การธนาคาร” ซึ่งขอบเขตที่อนุญาตให้ผู้เรียนทำ มีแค่การรับ เติม และจัดเก็บสิ่งที่ได้รับฝากเท่านั้น จริงอยู่ว่าพวกเขามีโอกาสกลายเป็นผู้สะสมหรือเป็นผู้จัดประเภทสิ่งที่พวกเขาจัดเก็บเอาไว้ แต่ในความเป็นจริง มนุษย์เหล่านี้จะถูกจัดประเภทเสียเอง เนื่องจากขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเปลี่ยนแปลง และความรู้ในระบบที่หลงผิดนี้ เหตุเพราะหากปราศจากการแสวงหาคำตอบและการปฏิบัติจริง มนุษย์ย่อมไม่สามารถเป็นมนุษย์

ที่แท้จริงได้ ความรู้เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดค้นและการคิดค้นซ้ำ ด้วยการแสวงหาคำตอบอย่างไม่หยุดหย่อน มุทะลุ ต่อเนื่องและเปี่ยมความหวัง เป็นการแสวงหาคำตอบที่มนุษย์กระทำในโลกใบนี้กับโลกใบนี้ และกับคนอื่น ๆ

ตามแนวคิดของการศึกษาแบบการธนาคาร (banking education) ความรู้คือของขวัญที่ผู้ถือตนว่ามีความรู้หยิบยื่นให้แก่คนที่พวกเขาถือว่าไม่รู้อะไรเลย การเอาภาพความเขลาโดยสมบูรณ์ไปสวมให้กับผู้อื่นอันเป็นลักษณะประการหนึ่งของอุดมการณ์การกดขี่ เป็นการปฏิเสธการศึกษาและความรู้ในฐานะกระบวนการแสวงหาคำตอบ ผู้สอนแสดงตนว่าเป็นข้าตรงข้ามที่จำเป็นของผู้เรียน เขาหาเหตุผลให้แก่การดำรงอยู่ของตนเองด้วยการพิจารณาว่าผู้เรียนนั้นโง่เขลาโดยสมบูรณ์ ขณะที่ผู้เรียนซึ่งรู้สึกแปลกแยกเหมือนทาสในวิชาวิธีแบบเฮเกล (Hegelian dialectic) ก็ยอมรับความเขลาของตัวเองพร้อมกับให้เหตุผลในการดำรงอยู่ของผู้สอน แต่ต่างจากทาสตรงที่พวกเขาไม่เคยค้นพบว่าตัวเองก็ให้การศึกษาแก่ผู้สอนด้วยเช่นกัน

ในทางตรงกันข้าม เป้าหมายสำคัญที่สุดของการศึกษาแบบอิสระนิยม (libertarian education) อยู่ที่แรงขับเคลื่อนอันนำไปสู่การปรองดอง การศึกษาต้องเริ่มจากการแก้ไขความขัดแย้งชั่วคราวระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ด้วยการโน้มน้าวชั่วคราวของความขัดแย้งเข้าหากัน เพื่อที่ทั้งสองฝ่ายจะได้เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน

การแก้ไขปัญหานี้ไม่อาจ (และไม่สามารถ) พบได้ในแนวคิดแบบการธนาคาร มิหนำซ้ำ การศึกษาแบบการธนาคารกลับสร้างไว้และเสริมไฟความขัดแย้งระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา ผ่านทัศนคติและการปฏิบัติซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพรวมของสังคมแห่งการกดขี่ดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนสอน ส่วนผู้เรียนถูกสอน
2. ผู้สอนรู้ทุกสิ่ง ส่วนผู้เรียนไม่รู้อะไรเลย
3. ผู้สอนคิด ส่วนผู้เรียนมีคนคิดให้
4. ผู้สอนพูด ส่วนผู้เรียนฟังอย่างนอบน้อม
5. ผู้สอนอบรม ส่วนผู้เรียนถูกอบรม

6. ผู้สอนเลือกและบังคับใช้สิ่งที่เขาเลือก ส่วนผู้เรียนปฏิบัติตาม
7. ผู้สอนลงมือกระทำ ส่วนผู้เรียนมีภาพมายาว่าได้กระทำผ่านการกระทำของผู้สอน
8. ผู้สอนเลือกเนื้อหาหลักสูตรที่จะสอน ส่วนผู้เรียน (ซึ่งไม่มีใครมาถามความเห็น) ปรับตัวให้เข้ากับเนื้อหาที่ว่านั้น
9. ผู้สอนเอาสิทธิอำนาจของความรู้กับสิทธิอำนาจในวิชาชีพของตนเองมาปะปนกัน โดยวางตำแหน่งเอาไว้ในฝั่งตรงข้ามกับอริสราพของผู้เรียน
10. ผู้สอนเป็นอัตบุคคลผู้กระทำการเรียน ขณะที่ผู้เรียนเป็นเพียงวัตถุที่ถูกบังคับให้ต้องเรียน

ไม่น่าแปลกใจที่แนวคิดของการศึกษาแบบการธนาคารจะมองว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่จัดการและปรับเปลี่ยนได้ ยิ่งผู้เรียนพยายามเก็บสิ่งที่คนอื่นฝากไว้มากเท่าไร พวกเขา ก็ยิ่งพัฒนาสำนึกเชิงวิพากษ์วิจารณ์น้อยลงเท่านั้น เพราะความคิดอย่างมีวิจารณญาณจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เอาตัวเองเข้าไปแทรกแซงโลกในฐานะผู้แปรเปลี่ยนโลกเท่านั้น ยิ่งพวกเขายอมรับบทบาทอันเฉื่อยชาที่มีคนกำหนดให้ได้สมบูรณแบบมากเท่าไร พวกเขายิ่งมีแนวโน้มจะปรับตัวเข้ากับโลกอย่าง ที่มันเป็นและปรับตัวเข้ากับภาพอันไม่ปะติดปะต่อของสภาพความเป็นจริงที่พวกเขาได้รับฝากไว้ได้มากขึ้นเท่านั้น

สำหรับการศึกษาแบบตั้งปัญหา (problem-posing education) มนุษย์พัฒนาพลังของตนในการรับรู้ถึง วิถีทางที่พวกเขาดำรงอยู่ ในโลกซึ่งเป็นที่ที่พวกเขาค้นพบว่าตัวเอง อยู่ร่วมกับโลก และ อยู่ภายในโลกอย่างวิพากษ์วิจารณ์ พวกเขาเห็นโลกไม่ใช่ในฐานะสภาพความเป็นจริงที่หยุดนิ่ง แต่เป็นสภาพความเป็นจริงที่กำลังดำเนินไป ในสภาพความเป็นจริงที่กำลังเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีของมนุษย์กับโลกจะดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่ กับว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกรับรู้อย่างไร (หรือถูกรับรู้หรือไม่) แต่เป็นความจริงเช่นกันว่ารูปแบบของการกระทำที่มนุษย์เลือกใช้ โดยส่วนใหญ่แล้ว คือกลไกกำหนดว่าพวกเขาจะรับรู้ตัวพวกเขาเองในโลกนี้อย่างไร ดังนั้น ผู้สอนที่เป็นผู้เรียน และ ผู้เรียนที่เป็นผู้สอนจึงคิดไตร่ตรองถึงตัวเองและโลกไป

พร้อม ๆ กัน โดยปราศจากการสร้างข้อตรงข้ามระหว่างการคิดไตร่ตรองที่วุ่นกับการกระทำ และสร้างรูปแบบของความคิดและการกระทำที่แท้จริงขึ้นมา เป็นอีกครั้งที่แนวคิดและปฏิบัติการทางการศึกษาสองแบบที่เราวิเคราะห์กันอยู่นี้ขัดแย้งกัน การศึกษาแบบการธนาคาร (ด้วยเหตุผลที่เด่นชัด) พยายามปิดบังข้อเท็จจริงซึ่งอธิบายวิถีทางที่มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกด้วยการสร้างมายาคติให้กับสภาพความเป็นจริง ขณะที่การศึกษาแบบตั้งปัญหาถือว่าการทำลายมายาคตินั้นเป็นหน้าที่ การศึกษาแบบการธนาคารต่อต้านการสนทนา ขณะที่การศึกษาแบบตั้งปัญหาถือว่าการสนทนาเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในการเรียนรู้ เพื่อเปิดโปงสภาพความเป็นจริง การศึกษาแบบการธนาคารปฏิบัติต่อผู้เรียนเหมือนเป็นวัตถุที่รอรับการช่วยเหลือ (objects of assistance) ขณะที่การศึกษาแบบตั้งปัญหาทำให้พวกเขาเป็นผู้คิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ การศึกษาแบบการธนาคารยับยั้งความคิดสร้างสรรค์และกดกำราบ การมุ่งสำนึกถึงบางสิ่ง ของสำนึก (แม้จะไม่สามารถทำลายได้อย่างสิ้นเชิงก็ตาม) ด้วยการแยกสำนึกออกจากโลก และด้วยวิธีการเดียวกันนี้ ก็ได้ปฏิเสธภารกิจทางภววิทยาและทางประวัติศาสตร์ในการบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขณะที่การศึกษาแบบตั้งปัญหาวางพื้นฐานอยู่บนการสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เกิดการคิดไตร่ตรองและการกระทำต่อสภาพความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้จึงตอบสนองต่อภารกิจของมนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่จะจริงแท้ได้ก็ต่อเมื่อได้มีส่วนร่วมในการแสวงหาคำตอบและเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์โดยสรุป ทฤษฎีและปฏิบัติการของการธนาคารในฐานะพลังที่ติดยึดและไม่เคลื่อนไหว ไม่อาจยอมรับว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีประวัติศาสตร์ ขณะที่ทฤษฎีและปฏิบัติการของการตั้งปัญหาใช้ความมีประวัติศาสตร์ของมนุษย์เป็นจุดตั้งต้น

การศึกษาแบบตั้งปัญหายืนยันว่ามนุษย์ชายหญิงเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในกระบวนการ กลายเป็น (becoming) เป็นสิ่งมีชีวิตที่ยังไม่สมบูรณ์ ยังไม่เสร็จสิ้น ภายหลังสภาพความเป็นจริงที่ยังไม่เสร็จสิ้นเช่นเดียวกัน แท้จริงแล้ว ตรงข้ามกับสัตว์อื่น ๆ ที่ยังไม่เสร็จสิ้นแต่ไม่มีประวัติศาสตร์ มนุษย์รู้ว่าตนเองยังไม่เสร็จสิ้น ฉะนั้นจึงตระหนักรู้ถึงความไม่สมบูรณ์ของตนเองในความไม่

สมบูรณ์และการตระหนักรู้ดังกล่าวปรากฏจากที่แท้ของการศึกษาในฐานะ การแสดงตนของมนุษย์ คุณลักษณะที่ยังไม่เสร็จสิ้นของมนุษย์และคุณลักษณะ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของสภาพความเป็นจริงทำให้การศึกษาจำเป็นต้องเป็น กิจกรรมที่ดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา

การศึกษาจึงถูกสร้างขึ้นใหม่อยู่เสมอในการปฏิบัติจริง เพื่อที่จะเป็น มันต้อง กลายเป็น “ช่วงระยะเวลา” (ในความหมายแบบแบร์กซง) ที่ปรากฏ อยู่ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งตรงข้ามกันอย่าง ความถาวรกับความเปลี่ยนแปลง วิธีการแบบการธนาคารเน้นย้ำถึงความถาวรและกลายเป็นสิ่งต่อต้านความ เปลี่ยนแปลง ขณะที่การศึกษาแบบตั้งปัญหา ซึ่งไม่ยอมรับทั้งปัจจุบันที่ “ดีอยู่แล้ว” และอนาคตที่ “ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า” หยั่งรากตัวเองในปัจจุบัน ที่มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง และกลายเป็นการปฏิบัติ

บทที่ 3 ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่อง แนวคิดการสนทนา หัวใจของการศึกษา ในฐานะการปฏิบัติแห่งอิสรภาพ แนวคิดการสนทนาและการสนทนา, การ สนทนาและการค้นหาเนื้อหาการเรียนการสอน, ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับโลก “ประเด็นที่ก่อความคิดผลิตสร้าง” และเนื้อหาการเรียนการสอนของ การศึกษาในฐานะการ ปฏิบัติแห่งอิสรภาพ, การเสาะสำรวจของ “ประเด็น ที่ก่อความคิดผลิตสร้าง” และวิธีวิทยา, การตื่นรู้แห่งสำนักเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ผ่านการเสาะสำรวจของ “ประเด็นที่ก่อความคิดผลิตสร้าง”, ขั้นตอนที่หลากหลาย ของการเสาะสำรวจ

เมื่อวิเคราะห์การสนทนาในฐานะปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของมนุษย์เรา จะพบสิ่งที่เป็นหัวใจของการสนทนา นั่นคือ คำพูด ทว่าคำพูดนั้นเป็นมากกว่า เครื่องมือที่ทำให้การสนทนาเป็นไปได้ ฉะนั้นเราจึงต้องเสาะหาองค์ประกอบ สำคัญของมันให้พบ

คำพูดประกอบด้วยสองมิติ คือ ด้านการคิดไตร่ตรอง (reflection) และ ด้านการลงมือทำ (action) ทั้งสองด้านสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจาก กันได้ หากละด้านหนึ่งด้านใดไป อีกด้านหนึ่งย่อมเสื่อมลงทันที คำพูดที่แท้ ต้องเป็นคำจริง (praxis) และคำพูดที่แท้เท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงโลกได้

คำพูดปลอมๆ ซึ่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริงได้นั้นเกิดขึ้นเมื่อมีการแบ่งแยกองค์ประกอบสำคัญของคำพูด นั่นคือเมื่อคำพูดขาดมิติของการลงมือทำ การคิดไตร่ตรองย่อมเสื่อมลง เมื่อนั้นคำพูดจะกลายเป็นการพูดพร่ำบ่นน้ำลาย (verbalism) “ดีแต่พูด” หรือ “พูดไปเรื่อย” อย่างแปลกแยกจากตัวเองและสิ่งอื่น เป็นคำพูดว่างเปล่าที่ไม่อาจท้าทายโลกได้ เหตุเพราะการทำหายยอมเป็นไปไม่ได้หากปราศจากคำมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากปราศจากการลงมือทำ

อีกด้านหนึ่ง หากมุ่งเน้นเพียงการลงมือทำโดยละเลยการคิดไตร่ตรอง คำพูดจะกลายเป็นเรื่อง “สักแต่ทำ” (activism) การสักแต่ทำ ทำสิ่งต่างๆ เพียงเพื่อจะได้ทำ ย่อมขัดแย้งกับคำจริงอันจริงแท้ (true praxis) และทำให้การสนทนาเป็นไปไม่ได้ การแบ่งแยกเป็นสองด้วยการสร้างรูปแบบการดำรงอยู่ปลอมๆ ขึ้นมานั้น ได้สร้างรูปแบบความคิดปลอมๆ อันเสริมพลังให้กับการแบ่งแยกที่มีอยู่เดิม

การดำรงอยู่ของมนุษย์ไม่อาจเจียบงั้น ทั้งไม่อาจเติบโตขึ้นได้จากคำพูดปลอมๆ มนุษย์ขายหญิงเปลี่ยนแปลงโลกได้ด้วยคำพูดที่แท้เท่านั้น การดำรงอยู่อย่างมนุษย์คือการขานชื่อให้แก่โลก แล้วเปลี่ยนแปลงมัน ครั้นถูกขานชื่อโลกก็ปรากฏซ้ำแก่ผู้เรียกขาน ในฐานะปัญหาที่ต้องการ การขานชื่อใหม่ มนุษย์ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในความเจียบงั้น ทว่าในคำพูดในการงาน และในการกระทำ คิดไตร่ตรอง

แต่ขณะที่บอกว่า คำพูดที่แท้คือการทำงานและคำจริง อันถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโลก การจะกล่าวคำพูดเช่นนั้นมิได้เป็นอภิสิทธิ์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นสิทธิของคนทุกคน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีใครคนใดกล่าวคำพูดที่แท้ได้เพียงลำพัง และไม่มีใครกล่าวแทนคนอื่น หรือทำตัวเป็นผู้สั่งการที่จกฉายเอาคำพูดของคนอื่นได้

การสนทนาคือการปะทะสังสรรค์ระหว่างมนุษย์ที่เชื่อมโยงกันด้วยคำพูดเพื่อขานชื่อให้แก่โลก ดังนั้นจึงไม่มีการสนทนาใดๆ เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่ต้องการขานชื่อให้แก่โลกกับผู้ที่ไม่ต้องการขานชื่อให้แก่โลก หรือระหว่างผู้ที่ปฏิเสธ

สิทธิในการพูดของคนอื่นกับผู้ที่ถูกปฏิเสธสิทธิในการพูด ผู้ที่ถูกปฏิเสธสิทธิ
แรกเริ่มในการพูดของตนจำเป็นต้องเรียกคืนสิทธิดังกล่าวกลับมาโดยเร็ว
และต้องป้องกันการละเมิดความเป็นมนุษย์ของตนเช่นนี้ต่อไปด้วย

หากว่ามนุษย์เปลี่ยนแปลงโลกด้วยการขานชื่อให้แก่โลกและกล่าวคำ
จริงของตน การสนทนาคือหนทางที่ทำให้เราสามารถบรรลุถึงความหมาย
ของความเป็นมนุษย์ได้ ฉะนั้นการสนทนาจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ของมนุษย์
เหตุเพราะการสนทนาคือการปะทะสังสรรค์ที่ผู้สนทนาส่งผ่านความร่วมมือ
ระหว่างความคิดไตร่ตรองกับการลงมือทำของตนไปยังโลกที่จะถูกเปลี่ยนแปลง
หรือถูกเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ การสนทนาจึงไม่อาจลดทอนเป็นเพียงการ
“ฝาก” ความคิดของใครคนหนึ่งไว้กับคนอื่น หรือเป็นเพียงการแลกเปลี่ยน
ความคิดอย่างง่าย ซึ่งถูก “รับ” หรือ “บริโภค” โดยผู้ร่วมสนทนา ทั้งยังมีใช้
การโต้เถียงอย่างเผ็ดร้อนระหว่างผู้ที่ไม่ได้ทำหน้าที่ทั้งขานชื่อให้แก่โลกและ
แสวงหาความจริง หากแต่ยึดเยียดความจริงของตนเองให้แก่ผู้อื่น เหตุเพราะ
การสนทนาคือการปะทะสังสรรค์ระหว่างมนุษย์ผู้ขานชื่อให้แก่โลก การสนทนา
จึงต้องไม่อยู่ในสถานการณ์ที่ใครคนใดคนหนึ่งขานชื่อในนามคนอื่น
การสนทนาเป็นการสรรค์สร้างและต้องไม่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเล่ห์หลวงเพื่อ
ครอบงำคนอื่น การครอบงำที่แฝงอยู่ในตัวการสนทนาคือการทำลายโลก
โดยผู้สนทนา มันคือการพิชิตโลกเพื่อปลดปล่อยมนุษยชาติให้เป็นอิสระ

นอกจากนี้แล้ว การสนทนายังเกิดขึ้นไม่ได้หากไร้ความหวัง ความหวัง
นั้นยังปรากฏอยู่ในความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ และปรากฏออกมาจากการ
แสวงหาอย่างไม่หยุดหย่อน ซึ่งการแสวงหาที่ดำเนินไปได้ด้วยความร่วมมือ
กันของมนุษย์เท่านั้น ความสิ้นหวังคือรูปแบบหนึ่งของความเจียบจั้นแห่งการ
ปฏิเสธโลกและหนีไปจากโลก การลดทอนความเป็นมนุษย์ อันเป็นผลจาก
ระบอบที่ไม่เป็นธรรม ไม่ใช่สาเหตุของความสิ้นหวัง แต่เป็นสาเหตุของความหวัง
อันนำไปสู่การแสวงหาความเป็นมนุษย์ที่ถูกปฏิเสธโดยความยุติธรรมอย่าง
ไม่สิ้นสุด อย่างไรก็ตาม ความหวังไม่ได้เกิดขึ้นจากการงอมืองอเท้าและหยุดเฝ้า
รอคอย แต่ตราบเท่าที่ข้าพเจ้าต่อสู้ ข้าพเจ้าย่อมถูกเร่งเร้าด้วยความหวัง

และหากข้าพเจ้ารู้สึกด้วยความหวัง ข้าพเจ้าก็สามารถรอคอยได้ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การสนทนาไม่อาจดำเนินไปภายใต้บรรยากาศของความสิ้นหวัง หากผู้ร่วมสนทนาไม่คาดหวังสิ่งใดจากความอดสาหัสของตน การปฏิสัมพันธ์ย่อมว่างเปล่าและไร้ประโยชน์ โทดผลใดๆ เป็นทางการและน่าเบื่อหน่าย

บทที่ 4 ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่อง แนวคิดต่อต้านการสนทนาและแนวคิดการสนทนา ในฐานะการฝึกอบรมของทฤษฎีต่อต้านปฏิบัติการทางวัฒนธรรมอย่างแรกในฐานะเครื่องมือของการกดขี่ และอย่างหลังในฐานะเครื่องมือของการปลดปล่อย ทฤษฎีต่อต้านการสนทนาและเอกลักษณ์เฉพาะของมัน การเอาชนะ แบ่งแยกและบงการ การครอบงำ และการรุกรานทางวัฒนธรรม ทฤษฎีปฏิบัติการทางการสนทนา และเอกลักษณ์เฉพาะของมัน การร่วมมือ การเป็นหนึ่งเดียว การจัดการ และการสังเคราะห์ทางวัฒนธรรม

ในบทนี้ผู้เขียนเชิญชวนผู้อ่านมาวิเคราะห์ทฤษฎีการกระทำทางวัฒนธรรม ที่พัฒนาขึ้นมาจากการฝึกอบรมทั้งแบบที่ส่งเสริมการสนทนาและต่อต้านการสนทนาโดยจะอ้างอิงถึงประเด็กที่นำเสนอไว้ในบทที่แล้ว เพื่อขยายขยายประเด็นเหล่านี้ออกไป และเพื่อให้เราเข้าใจการยืนยันครั้งใหม่ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งผู้เขียนได้ยืนยันถึงความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่ต่างไปจากสัตว์ตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าอยากจะเริ่มต้นด้วยการยืนยันอีกครั้งว่า มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีการปฏิบัติจริง แตกต่างจากสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีแต่กิจกรรมล้วนๆ สัตว์ไม่ได้พิจารณาพิจารณาเกี่ยวกับโลก มันจ่อมจมอยู่ในโลก ตรงกันข้ามกับมนุษย์ที่ปรากฏออกมาจากโลก แลเห็นโลกอย่างที่เป็น จนสามารถเข้าใจและเปลี่ยนแปลงโลกด้วยกำลังแรงงานของตนเอง

สัตว์ซึ่งไม่ได้ใช้แรงงานอย่างอดสาหัสดำรงชีวิตอยู่ในฉากที่พวกมันก้าวข้ามไปไม่ได้ ฉะนั้น สัตว์แต่ละสายพันธุ์จึงใช้ชีวิตอยู่ภายใต้บริบทที่เหมาะสมกับตัวมัน แม้จะเปิดกว้างต่อมนุษย์ แต่บริบทเหล่านี้ก็ไม่อาจสื่อสารระหว่างกันได้ กระนั้น กิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยการกระทำและการคิด

ไตร่ตรอง เป็นการปฏิบัติจริง เป็นการเปลี่ยนแปลงโลก ในฐานะการปฏิบัติจริง จึงต้องอาศัยทฤษฎีในการทำความเข้าใจ กิจกรรมของมนุษย์คือทฤษฎีและการปฏิบัติ คือการคิดไตร่ตรองและการกระทำ ดังที่ผู้เขียนเน้นย้ำไว้ในบทที่ 2 กิจกรรมของมนุษย์ไม่อาจลดทอนลงจนกลายเป็นการดีแต่พูดหรือสักแต่ทำ

คำกล่าวอันโด่งดังของเลนินที่ว่า “หากปราศจากทฤษฎีการปฏิวัติ ขบวนการปฏิวัติก็ไม่อาจเกิดขึ้น” (ดูฉบับที่ เฮนรี เอ็ม. คริสเตียน (Henry M. Christian) เป็นบรรณาธิการ) หมายความว่า การปฏิวัติจะสำเร็จได้ไม่ใช่ด้วยการดีแต่พูดหรือสักแต่ทำ แต่ด้วยการปฏิบัติจริง ผ่าน การคิด ไตร่ตรอง และการกระทำ ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การปฏิวัติที่พยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเหล่านี้อย่างถาวรถาวรจนโคนนั้น ไม่อาจยกบทบาทนักคิด ให้แก่ผู้นำการปฏิวัติ โดยที่ผู้ถูกกดขี่รับบทเป็นเพียงผู้กระทำ แต่เพียงฝ่ายเดียว

หากการให้คำมั่นที่แท้จริงแก่ประชาชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริงที่กดขี่พวกเขาอยู่ต้องอาศัยทฤษฎีของการกระทำการเปลี่ยนแปลงนี้ให้แก่ประชาชน ผู้นำการปฏิวัติไม่อาจปฏิบัติต่อผู้ถูกกดขี่ในฐานะผู้กระทำการที่ไม่จำเป็นต้องมีโอกาสในการคิดไตร่ตรอง และปล่อยให้พวกเขาด้วยภาพลวงตาของการกระทำ ทั้งที่จริง ๆ ยังคงถูกบงการโดยผู้ที่ถือกันว่าเป็นผู้ต่อต้านการบงการนั้นเสียเอง

แน่นอนว่าผู้นำจำเป็นต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการประสานงาน รวมถึงกำหนดทิศทาง แต่ผู้นำที่ปฏิเสธการปฏิบัติจริงของผู้ถูกกดขี่ด้วยวิธีดังกล่าว ย่อมทำลายการปฏิบัติจริงของตนเองด้วยเช่นกัน การที่เขายึดเย็ดถ้อยคำของตนให้แก่ผู้อื่น แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผิด ทั้งยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวิธีการกับเป้าหมายของเขาเอง หากผู้นำตั้งมั่นจะปลดปล่อยผู้คนให้เป็นอิสระอย่างแท้จริง การกระทำและการคิดไตร่ตรองของเขาหรือเธอ ย่อมไม่อาจดำเนินไปโดยปราศจากการกระทำและการคิดไตร่ตรองร่วมกับผู้อื่นได้

การปฏิบัติจริงของการปฏิวัติจะต้องยืนอยู่ตรงข้ามกับการปฏิวัติจริง

ของชนชั้นนำผู้ถือครอง เหตุเพราะทั้งสองมีเนื้อแท้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน การปฏิบัติจริงของการปฏิวัติไม่อาจทนยอมให้เกิดการแบ่งแยกอันไร้สาระที่ทำให้การปฏิบัติจริงของผู้คนเป็นเพียงการกระทำตามการตัดสินใจของผู้นำ ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามที่สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสั่งการของชนชั้นนำผู้ปกครอง การปฏิบัติจริงของการปฏิวัติเป็นเอกภาพและผู้นำไม่อาจปฏิบัติต่อผู้ถูกกดขี่ในฐานะสิ่งของของเขาได้

ผู้ถูกกดขี่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิวัติด้วยการตระหนักรู้ในบทบาทของตนในฐานะอัตบุคคลของการเปลี่ยนแปลงอย่างวิพากษ์วิจารณ์มากยิ่งขึ้น หากพวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวในฐานะตัวตนอันคลุมเครือ (ambiguous beings) กล่าวคือส่วนหนึ่งเป็นตัวเขา อีกส่วนหนึ่งเป็นผู้กดขี่ที่อาศัยอยู่ภายใน และหากพวกเขาขึ้นสู่อำนาจโดยยังมีความคลุมเครือที่ได้มาจากสถานการณ์ของการครอบงำปรากฏอยู่ พวกเขาจะทำได้เพียงคิด จินตนาการ ว่าตนเองได้รับอำนาจมาเท่านั้น การดำรงอยู่อย่างสองตัวตนของพวกเขาอาจส่งเสริมให้บรรยากาศของความคิดแบ่งแยก รุ่งเรืองขึ้นจนนำไปสู่การวางรากฐานให้แก่ระบบการบังคับบัญชาอันบ่อนทำลายการปฏิวัติเสียเอง หากระหว่างกระบวนการปฏิวัติ ผู้ถูกกดขี่ยังไม่ตระหนักถึงความคลุมเครือดังกล่าว พวกเขาอาจมีส่วนร่วมในการปฏิวัติด้วยจิตวิญญาณของการแก้แค้นมากกว่าการปฏิบัติ ผู้ถูกกดขี่อาจทำให้การบรรลุเป้าหมายการปฏิวัติกลายเป็นหนทางของการครอบงำมากกว่าเส้นทางสู่การปลดปล่อยเป็นอิสระ

การเอาชนะ

ลักษณะประการแรกของการต่อต้านการสนทนาคือการอยากเอาชนะ ในขณะที่ผู้ถูกสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ มนุษย์ผู้ต่อต้านการสนทนาจะมุ่งเอาชนะผู้อื่นมากขึ้นเรื่อย ๆ และใช้ทุกวิถีทาง ตั้งแต่หยยาบกระด้างไปจนถึงนุ่มนวลที่สุด ตั้งแต่บีบคั้นไปจนถึงเป็นห่วงเป็นใยที่สุด (วิธีการแบบคุณพ่อรู้ดี)

การเอาชนะทุกครั้งชี้ให้เห็นถึงผู้ชนะกับใครบางคนหรือบางสิ่งที่ต้อง

พ่ายแพ้ ผู้ชนะยอมยัดเยียดเป้าประสงค์ของตนแก่ผู้แพ้และทำให้พวกเขาตกเป็นสมบัติของตน ผู้ชนะยัดเยียดโครงร่างของตนให้แก่ผู้แพ้ผู้ตกเป็นส่วนหนึ่งในโครงร่างนี้และกลายเป็นตัวคนที่คลุมเครืออัน “เป็นที่อาศัย” ให้แก่ผู้อื่น การเอาชนะอันลדתอนมนุษย์ให้กลายเป็นสิ่งของการลุ่มหลงในความตาย

ในขณะที่การต่อต้านการสนทนาเกิดขึ้นพร้อมๆ กับสถานการณ์ที่แท้จริง อันจับต้องได้ของการกตัญญู การสนทนาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของการปฏิบัติที่เข้ามาแทนที่สถานการณ์ที่วุ่นวาย มนุษย์ไม่ได้ต่อต้านหรือเข้าสู่การสนทนาอย่างลอยๆ พวกเขาต่อต้านหรือเข้าสู่การสนทนาภายในโลกมนุษย์ไม่ได้ เป็นผู้ต่อต้านการสนทนามาก่อนแล้วจึงกลายเป็นผู้กตัญญู พวกเขาเป็นทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกัน ภายใต้สถานการณ์ของการกตัญญูที่เป็นจริง การต่อต้านการสนทนาเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการสานต่อการกตัญญูของผู้กตัญญูเอง ไม่ใช่เพียงการกตัญญูทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงการกตัญญูทางวัฒนธรรมด้วย ผู้พ่ายแพ้ถูกฉวยชิงถ้อยคำ การแสดงออก และวัฒนธรรมของตนเองไป ยิ่งกว่านั้น เมื่อสถานการณ์ของการกตัญญูเริ่มต้นขึ้น การต่อต้านการสนทนาจะกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการธำรงรักษาการกตัญญูเอาไว้

การสนทนาไม่อาจเกิดขึ้น ตามมาหลังจาก การปลดปล่อย แต่ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากการปลดปล่อยให้เป็นอิสระโดยเนื้อแท้แล้วคือการสนทนา และเพราะการปลดปล่อยต้องเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นอย่างถาวร การสนทนาจึงต้องเป็นแง่มุมของการปลดปล่อยที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน

ความปรารถนาที่จะเอาชนะ (หรือความต้องการในการเอาชนะ) ปรากฏในการต่อต้านการสนทนาอยู่ตลอดเวลา ผู้กตัญญูพยายามทำลายคุณสมบัติของการเป็น “ผู้พิจารณา” โลกในตัวมนุษย์ทิ้งไปเพื่อที่จะเอาชนะ และเพราะพวกเขาไม่สามารถทำลายคุณลักษณะดังกล่าวให้หมดสิ้น ผู้กตัญญูจึงต้องสร้างมายาคติเกี่ยวกับโลกขึ้นมา พวกเขาพัฒนาชุดวิธีการนานาที่คอยขัดขวางการแสดงให้เห็นว่าโลกนั้นเป็นปัญหาและวางอุบายให้เห็นว่าโลกเป็นหน่วย

ที่แน่นอนตายตัว เป็นบางสิ่งบางอย่างที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า เป็นบางสิ่งที่มีมนุษย์ผู้เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์จำต้องปรับตัว เพื่อแสดงให้เห็นให้ผู้ถูกกดขี่และผู้พ่ายแพ้ได้เห็นโลกแห่งความหลอกลวงด้วยหวังว่าจะทำให้พวกเขาแปลกแยกและเฉยชายิ่งขึ้น

ผู้กดขี่จำเป็นต้องเข้าหาประชาชนเพื่อทำให้พวกเขาอยู่ในสภาพที่เฉยชาด้วยการทำการบปราบปราม อย่างก็ตาม การเข้าหาประชาชนในแบบนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการ อยู่ร่วมกับ ประชาชน และไม่ได้ต้องการการสนทนาที่แท้จริงแต่อย่างใด กระบวนการนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการทำให้มายาคติต่างๆ ที่ผู้กดขี่ฝากไว้ให้ประชาชนกลายเป็นส่วนที่จำเป็นต่อการรักษา สถานภาพเดิมไม่ว่าจะเป็น มายาคติที่ว่าระบอบการปกครองอันกดขี่คือ “สังคมที่เป็นอิสระ” มายาคติที่ว่ามนุษย์ทุกคนเป็นอิสระในการทำงานอย่างที่เราต้องการ และหากพวกเขาไม่พอใจนายจ้างของตน ก็สามารถลาออกไปหางานอื่นแทนได้ มายาคติที่ว่าระบอบการปกครองนี้เคารพสิทธิมนุษยชน ดังนั้นจึงเป็นระบอบการปกครองที่น่าเคารพยกย่อง มายาคติที่ว่าใครก็ตามที่ขยันขันแข็งจะได้เป็นเจ้าของคนคนหนึ่งหรือซ้ำร้ายกว่านั้น คือมายาคติที่ว่าพ่อค้าแม่ขายข้างถนนก็เป็นนักลงทุน พอๆ กับเจ้าของโรงงานขนาดใหญ่ มายาคติที่ว่าทุกคนมีสิทธิในการเข้ารับการศึกษา ทั้งที่เด็กๆ ชาวบราซิลที่เข้าเรียนระดับประถมมีเพียงไม่กี่คนที่ได้เรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย มายาคติที่ว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ในขณะที่คำถามที่ว่า “คุณรู้หรือเปล่าว่ากำลังพูดอยู่กับใคร?” ยังคงมีให้ได้ยินกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน มายาคติที่ยกย่องชนชั้นผู้กดขี่ว่าเป็นวีรบุรุษที่คอยปกป้อง “อารยธรรมคริสเตียนตะวันตก” ให้รอดพ้นจาก “พวกวัตถุนิยมป่าเถื่อน” มายาคติเกี่ยวกับความใญ่บุญสุนทานของชนชั้นนำ ทั้งๆ ที่สิ่งที่ชนชั้นนำทำจริงๆ คือการสนับสนุนการ “ทำความดี” ที่เลือกสรรไว้แล้ว (ซึ่งขยายความต่อมาได้ถึงมายาคติเกี่ยวกับ “การให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า” ในระดับระหว่างประเทศ ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงโดยสันตะปาปาจอห์นที่ 23) มายาคติที่ว่าชนชั้นนำผู้ปกครอง “ตระหนักในหน้าที่ของตน” จึงคอยส่งเสริมความก้าวหน้าในชีวิตของประชาชน ดังนั้นประชาชนจึงควรยอมรับใน

ถ้อยคำและปรองดองกับชนชั้นนำด้วยความสำนึกในบุญคุณของพวกเขา
มายาคติที่ว่าการก่อกบฏเป็นบาปต่อพระผู้เป็นเจ้า มายาคติที่ว่าทรัพย์สิน
ส่วนบุคคลเป็นพื้นฐานของพัฒนาการส่วนบุคคลของมนุษย์ (ตราบเท่าที่ผู้
กตซีเท่า่นั้นที่เป็นมนุษย์ที่แท้จริง) มายาคติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้กตซี
มายาคติเกี่ยวกับความเกียจคร้านและไม่ซื่อสัตย์ของผู้กตซี รวมไปถึง
มายาคติเกี่ยวกับความด้อยกว่าโดยธรรมชาติของผู้กตซีและความเหนือ
กว่าโดยธรรมชาติของผู้กตซีด้วย

มายาคติอันเป็นส่วนสำคัญในการกำราบปราบปรามผู้กตซีทั้งหมดนี้
(และมายาคติอื่นๆ ที่ผู้อ่านอาจไล่เรียงขึ้นมาเอง ถูกแสดงให้เห็น
ผ่านการโฆษณาชวนเชื่ออย่างเป็นระบบ ผ่านการ “สื่อสาร” มวลชนราวกับ
การสื่อสารที่แท้จริงประกอบสร้างขึ้นจากความแปลกแยกเหล่านั้นเอง

โดยสรุป จึงไม่มีสภาพความเป็นจริงอันกตซีใดๆ ที่โดยสาระสำคัญแล้ว
ไม่ต่อต้านการสนทนา เช่นเดียวกับที่ไม่มีการต่อต้านการสนทนาใดๆ ที่ผู้กตซี
ไม่ได้ใช้เพื่อเอาชนะผู้กตซีที่เสมอมา ในอาณาจักรโรมันโบราณชนชั้นนำ
ผู้ปกครองกล่าวถึงการหยิบบ้าง “ขนมปังและคณะละครสัตว์” ให้แก่ประชาชน
เพื่อ “ทำให้พวกเขาร่าเริงสนุกสนาน” และรักษาความสงบเรียบร้อยของพวกเขา
เอาไว้ไม่ต่างกับในอดีต ชนชั้นนำผู้ปกครองทุกวันนี้ยังคงจำเป็นต้องเอาชนะ
ประชาชน (ในรูปแบบของ “บาปกำเนิด”) โดยอาศัยหรือไม่อาศัยทั้งขนมปัง
และคณะละครสัตว์ เนื้อหาสาระและวิธีการของการเอาชนะนั้นแตกต่างกัน
ออกไปตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเลย
(ตราบเท่าที่ชนชั้นนำผู้ปกครองยังคงอยู่) คือ ความหลงใหลในความตาย
ของการกตซีนั่นเอง

การแบ่งแยกและปกครอง

นี่คือคุณลักษณะพื้นฐานของทฤษฎีของการกระทำอันกตซีที่เก่าแก่พอๆ
กับการกตซีโดยตัวมันเอง เมื่อผู้กตซีส่วนน้อยครอบงำและเหยียบย่ำคนส่วนมาก
ให้ตกเป็นเบี้ยล่าง พวกเขาจะธำรงรักษำนาจของตนเอาไว้ด้วยการแบ่งแยก

และทำให้คนส่วนมากไม่อาจรวมกันเป็นหนึ่งได้ คนส่วนน้อยไม่อาจยอมให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นหนึ่ง เพราะเห็นว่าเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงต่ออำนาจของตนเองอย่างไม่ต้องสงสัย เช่นเดียวกัน การที่ผู้คดีขัดขวางการกระทำใดๆ แม้แต่การกระทำที่เพิ่งเริ่มตั้งเค้า ด้วยวิธีการต่างๆ (รวมไปถึงความรุนแรง) อาจปลุกเร้าผู้ถูกคดีให้เห็นถึงความจำเป็นในการรวมกันเป็นหนึ่ง มโนทัศน์อย่างเช่น ความเป็นหนึ่งเดียว การจัดตั้งองค์กร และการต่อสู้ ถูกตีตราว่าเป็นสิ่งอันตรายในทันที อันที่จริงมโนทัศน์เหล่านี้ล้วนเป็นอันตรายต่อผู้คดีที่เหตุเพราะการทำให้มโนทัศน์เหล่านี้เป็นจริงคือเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการปลดปล่อยผู้ถูกคดีให้เป็นอิสระ

การทำให้ผู้ถูกคดีอ่อนแอลง แบ่งแยกพวกเขาออกจากกัน รวมถึงสร้างและขยายความแตกแยกระหว่างพวกเขาแต่ละคน ล้วนเป็นประโยชน์ต่อผู้คดีเอง สิ่งเหล่านี้ทำได้หลายวิธี ตั้งแต่การบีบคั้นผ่านกลไกการบังคับบัญชาของรัฐบาล ไปจนถึงการกระทำทางวัฒนธรรมที่คอยบงการผู้คนด้วยการทำให้พวกเขารู้สึกพึงพอใจว่าตนเองกำลังได้รับความช่วยเหลืออยู่

คุณลักษณะประการหนึ่งของการกระทำทางวัฒนธรรมที่คดีซึ่งแทบไม่ปรากฏอยู่ในตัวผู้เชี่ยวชาญที่มีความทุ่มเท แต่มักอยู่ในตัวผู้เชี่ยวชาญที่อ่อนประสพการณ์ คือการเน้นมองปัญหาเป็นจุดๆ แทนที่จะเห็น เป็นองค์รวม เช่นในแผนการ “พัฒนาชุมชน” หนึ่งๆ ยิ่งขอบเขตหรือพื้นที่ถูกขอย่อยเป็น “ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ” โดยปราศจากการศึกษาชุมชนเหล่านั้นในฐานะองค์รวม และส่วนประกอบขององค์รวมอื่นๆ (อาทิ พื้นที่ ขอบเขต ฯลฯ) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมที่ใหญ่กว่า (เช่น ชาติ หรือในฐานะส่วนหนึ่งของภูมิภาค) ความแปลกแยกจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น และยิ่งผู้คนแปลกแยกกันมากเท่าใด ผู้คดีก็สามารถแบ่งแยกและทำให้พวกเขาไม่อาจร่วมมือกันได้ง่ายขึ้นเท่านั้น การกระทำแบบเน้นจุดย่อยด้วยการทำให้วิถีชีวิตส่วนใดส่วนหนึ่งของผู้ถูกคดี (โดยเฉพาะในชนบท) เติบโตขึ้นมา คือการขัดขวางผู้ถูกคดีไม่ให้รับรู้สภาพความเป็นจริงอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และทำให้พวกเขาแยกขาดออกจากปัญหาของผู้ถูกคดีในพื้นที่อื่นๆ

การบงการ

การบงการเป็นลักษณะอีกประการหนึ่งของทฤษฎีของการกระทำที่ต่อต้านการสนทนา ทั้งยังเป็นเครื่องมือของการเอาชนะ ซึ่งเป็นเป้าหมายของทฤษฎีที่ว่านี้ ไม่ต่างกับแผนการของการแบ่งแยกและปกครองชนชั้นนำ ผู้ปกครองพยายามทำให้มวลชนเดินตามเป้าหมายของพวกเขาด้วยการบงการ ยิ่งประชาชนไร้เดียงสาทางการเมืองมากเท่าใด พวกเขายิ่งถูกบงการโดยผู้ที่ไม่ต้องการสูญเสียอำนาจของตนไปได้ง่ายขึ้นเท่านั้น

ประชาชนถูกบงการทั้งจากมายาคตินานาชนิดดังที่อธิบายไปในตอนต้นของบทนี้ และจากมายาคติบางแบบที่ยังไม่ได้กล่าวถึง นั่นคือมายาคติเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของความก้าวหน้าในชีวิตของประชาชนที่พวกกระฎุมพีนำเสนอ กระนั้น มายาคติเหล่านี้จะทำงานได้จริงก็ต่อเมื่อประชาชนยอมเชื่อในถ้อยคำของพวกกระฎุมพีเสียก่อน

ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์หนึ่งๆ การบงการกระทำได้ผ่านการสร้างข้อตกลงระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง เป็นข้อตกลงที่หากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วจะเห็นการสนทนามากันระหว่างทั้งสองชนชั้น อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ข้อตกลงเหล่านี้ไม่ใช่การสนทนา เพราะว่าเป้าประสงค์ที่แท้จริงของมันถูกกำหนดไว้ด้วยผลประโยชน์อันเลื่อมล้ำของพวกชนชั้นนำผู้ปกครอง ท้ายที่สุด ผู้ปกครองจะใช้ข้อตกลงดังกล่าวเพื่อเป้าหมายของตัวเอง แรงสนับสนุนที่ประชาชนมีต่อ “กระฎุมพีแห่งชาติ” เพื่อปกป้อง “ทุนนิยมแห่งชาติ” เป็นตัวอย่างที่ดีในประเด็นนี้ไม่ช้าก็เร็ว ข้อตกลงเหล่านี้จะกดหัวประชาชนลงเรื่อยๆ ข้อตกลงเหล่านี้เกิดขึ้นเฉพาะเมื่อประชาชนเริ่มปรากฏตัว (แม้อย่างไร้เดียงสา) ในกระบวนการทางประวัติศาสตร์จนเริ่มคุกคามชนชั้นนำการปรากฏตัวของประชาชนในกระบวนการทางประวัติศาสตร์ทำให้พวกเขาไม่ได้เป็นเพียงผู้ชม แต่ลุกขึ้นมาพร้อมสัญญาณเริ่มแรกของความเกรี้ยวโกรธ เพียงพอที่จะทำให้ชนชั้นนำผู้ปกครองกระวนกระวายและหวาดกลัวจึงต้องเพิ่มแผนการของการบงการเป็นเท่าตัว

การรุกรานทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีการกระทำที่ต่อต้านการสนทนามีคุณลักษณะประการสุดท้าย ได้แก่ การรุกรานทางวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายเหมือนกับกลยุทธ์การแบ่งแยกและบงการ นั่นคือการเอาชนะ ในกรณีนี้ ผู้รุกรานจะแทรกแซงบริบททางวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่นและเพิกเฉยต่อศักยภาพของคนเหล่านั้น ผู้รุกรานจะยึดยึดทัศนคติที่ตนมีต่อโลกให้แก่ผู้ที่ถูกรุกรานและยับยั้งความคิดสร้างสรรค์ของพวกเขาด้วยการปิดช่องทางการแสดงออก

ไม่ว่าการรุกรานทางวัฒนธรรมจะมีลักษณะเรียบง่ายหรือเกรี้ยวกราด ก็ล้วนเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้คนในวัฒนธรรมที่ถูกผู้ซึ่งสูญเสียความคิดริเริ่มของตนหรือเผชิญความเสี่ยงว่าจะสูญเสียมันไปในกระบวนการรุกรานทางวัฒนธรรม (เช่นเดียวกับการกระทำที่ต่อต้านการสนทนาอื่นๆ) ผู้รุกรานเป็นผู้ก่อการและกระทำการรุกราน ส่วนผู้ถูกรุกรานเป็นผู้ถูกกระทำ ผู้รุกรานเป็นผู้หล่อหลอม ส่วนผู้ถูกรุกรานเป็นผู้ถูกหล่อหลอม ผู้รุกรานเป็นผู้กระทำ ส่วนผู้ถูกรุกรานมีเพียงภาพลวงตาของการกระทำผ่านการกระทำของผู้รุกราน

การครอบงำทั้งปวงเกี่ยวข้องกับการรุกรานบางครั้งทางกายภาพและเปิดเผย บางครั้งซ่อนเร้นอำพราง โดยผู้รุกรานรับบทเป็นมิตรสหายผู้หวังดี ถึงที่สุด การรุกรานคือรูปแบบหนึ่งของการครอบงำทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม การรุกรานอาจกระทำโดยสังคมเมืองใหญ่ต่อสังคมฟิงฟิง หรืออาจเป็นการปกครองอย่างแนบเนียนของชนชั้นหนึ่งเหนือชนชั้นอื่นในสังคมเดียวกันก็ได้

ในบรรดาสิ่งมีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์ มนุษย์จึงเป็นสิ่งมีชีวิตเดียวที่พัฒนาได้ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีประวัติศาสตร์ เขียนเรื่องราวของตนเองได้ (autobiographical) และ “ดำรงอยู่เพื่อตัวพวกเขาเอง” (being of themselves) การเปลี่ยนแปลง (พัฒนาการ) ของมนุษย์เกิดขึ้นภายในเวลาที่พวกเขาดำรงอยู่ ไม่ใช่เกิดขึ้นภายนอกช่วงเวลานั้น มนุษย์ผู้สยบยอมต่อสภาวะแวดล้อม อันจำเป็นได้ของการกดขี่ที่ทำให้พวกเขากลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่แปลกแยก และ “ดำรงอยู่เพื่อสิ่งอื่น” (being for another) ซึ่งก็คือตัวตนจอมปลอมที่มี

“ดำรงอยู่เพื่อตัวเอง” (being for himself) ของผู้ที่เขาพึ่งพิง ย่อมไม่สามารถพัฒนาได้อย่างแท้จริง พวกเขาจะทำตามคำสั่งของผู้กดขี่ เนื่องจากอำนาจการตัดสินใจของพวกเขาอยู่ในมือของผู้กดขี่ ผู้ถูกกดขี่จะเริ่มพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อพวกเขาก้าวข้ามความขัดแย้งที่ตนเผชิญอยู่จนกลายเป็นตัวคนที่ “ดำรงอยู่เพื่อตัวพวกเขาเอง” (being for themselves)

หากเราพิจารณาสังคมว่าเป็นตัวคนที่ดำรงอยู่ เราจะพบว่า สังคมที่ “ดำรงอยู่เพื่อตัวเอง” (being for itself) เท่านั้นที่สามารถพัฒนาได้ สังคมที่ถูกคุกคามและมีสองตัวตน “สะท้อนไปมา” ทั้งยังพึ่งพิงสังคมเมืองใหญ่ไม่อาจพัฒนาเพราะถูกทำให้แปลกแยก อำนาจการตัดสินใจทางการเมืองเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของพวกเขาไม่ได้เป็นของพวกเขาเอง แต่อยู่ในสังคมที่เข้ามารุกรานพุดให้ถึงที่สุด สังคมที่เข้ามารุกรานเป็นฝ่ายกำหนดชะตากรรมของสังคมที่ถูกรุกราน สร้างเพียงความเปลี่ยนแปลงให้แก่สังคมที่ถูกรุกราน โดยที่ความเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ใช่พัฒนาการของพวกเขาเอง ซึ่งนั้นย่อมก่อผลประโยชน์ให้แก่สังคมเมืองใหญ่เท่านั้น ใน “สังคมนอปปี้” แต่มักมีลักษณะของการชักจูงชี้นำ และผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จริง ๆ คือสังคมเมืองใหญ่เสียมากกว่า สังคมที่มีความทันสมัยแต่ไม่ได้รับการพัฒนาจะยังคง ถึงแม้จะมีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ต้องพึ่งพิงอยู่กับสังคมภายนอกอยู่ดี นี่คือชะตากรรมของสังคมพึ่งพิงทั้งหลาย ตราบใดที่ยังคงพึ่งพิงสังคมอื่นๆ อยู่

ความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อการปลดปล่อย

ขณะที่ในทฤษฎีการกระทำที่ต่อต้านการสนทนา ผู้ปกครองจำเป็นต้องแบ่งแยกผู้ถูกกดขี่เพื่อให้ง่ายต่อการธำรงรักษาการกดขี่เอาไว้ ในทฤษฎีของการสนทนา ผู้นำต้องอุทิศตนอย่างสุดสาหัสเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างผู้ถูกกดขี่ และความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างผู้นำกับผู้ถูกกดขี่ เพื่อให้การปลดปล่อยสำเร็จลุล่วง

สิ่งที่ยากก็คือ การกระทำที่เน้นการสนทนาในข้อนี้ (เช่นเดียวกับในกรณีอื่นๆ) ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการปฏิบัติจริง การปฏิบัติจริงของการ

กตซึ่งเป็นเรื่องง่าย (หรือไม่ยากนัก) สำหรับชนชั้นนำผู้ปกครอง แต่การปฏิบัติจริงของการปฏิวัติไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้นำการปฏิวัติ ชนชั้นนำผู้ปกครองสามารถพึ่งพาเครื่องมือทางอำนาจ ขณะที่ผู้นำการปฏิวัติเป็นศัตรูกับอำนาจที่ว่านี้ ชนชั้นนำผู้ปกครองสามารถจัดองค์กรของตนเองอย่างอิสระ แม้ต้องเผชิญกับความแตกแยกโดยไม่ตั้งสนในบางเวลาพวกเขาเผชิญกับกำลังกันอย่างรวดเร็วเมื่อเผชิญภัยคุกคามผลประโยชน์ชั้นพื้นฐานของตน ขณะที่ผู้นำการปฏิวัติไม่อาจอยู่ได้โดยไม่มีประชาชน และเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคประการแรกที่ขัดขวางความพยายามในการจัดตั้งองค์กรของตนขึ้นมา

จริง ๆ แล้ว ความไม่คงเส้นคงวาของชนชั้นนำผู้ปกครองเองอาจเปิดโอกาสให้ผู้นำการปฏิวัติจัดตั้งองค์กรขึ้นมาได้ ความเป็นหนึ่งเดียวภายในชนชั้นนำผู้ปกครองซึ่งคอยหนุนเสริมและรวบรวมอำนาจของพวกเขาไว้ต้องอาศัยความแตกแยกในหมู่ประชาชน ขณะที่ความเป็นหนึ่งเดียวของผู้นำการปฏิวัติเกิดขึ้นภายในความเป็นหนึ่งเดียวของประชาชน และระหว่างประชาชนกับตัวเขาทำนั้น ความเป็นหนึ่งเดียวของชนชั้นนำมีที่มาจาก การเป็นศัตรู กับประชาชน ส่วนความเป็นหนึ่งเดียวของผู้นำการปฏิวัติเติบโตขึ้นด้วยการ ร่วมด้วยช่วยกัน กับประชาชน (ผู้เป็นหนึ่งเดียวกัน) สถานการณ์อันจับต้องได้ของการกตซึ่งทำให้ผู้ถูกกดขี่มีสอง ตัวตน และทำให้ผู้ถูกกดขี่มีความคลุมเครือ ไม่มั่นคงทางอารมณ์และหวาดกลัวอิสรภาพ ทำให้การแบ่งแยกของผู้กตซึ่งง่ายตายขึ้นด้วยการขัดขวางการผนึกกำลังอันเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการปลดปล่อย

การจัดตั้งองค์กร

ในทฤษฎีของการกระทำที่ต่อต้านการสนทนา การบงการเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเอาชนะและการปกครอง ขณะที่ในทฤษฎีของการกระทำที่เน้นการสนทนา การจัดตั้งองค์กรของประชาชนแสดงให้เห็นด้านตรงข้ามกับการบงการที่ว่านี้ การจัดตั้งองค์กรไม่เพียงเชื่อมโยงโดยตรงกับความเป็นหนึ่งเดียว แต่ยังเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของความเป็นหนึ่งเดียวอีกด้วย

ฉะนั้น การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของผู้นำการปฏิบัติจึงเป็นความพยายามในการจัดตั้งองค์กรของประชาชนขึ้นมา ซึ่งต้องอาศัยการเป็นประจักษ์พยานต่อข้อเท็จจริงที่ว่า การต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยคือภารกิจที่ทุกคนมีส่วนร่วม การเป็นประจักษ์พยานอันหาญกล้า อ่อนน้อมและมั่นคง ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจกัน การปลดปล่อยมนุษย์ทั้งหญิงและชาย หลีกเลียงอันตรายของการทำกับควมคุมที่ต่อต้านการสนทนา การเป็นประจักษ์พยานนี้อาจมีรูปแบบที่แตกต่างหลายหลายขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ทางประวัติศาสตร์ของสังคมต่างๆ อย่างไรก็ตาม การเป็นประจักษ์พยานโดยตัวมันเองเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับการปฏิบัติ

การสังเคราะห์ทางวัฒนธรรม

การกระทำทางวัฒนธรรมนั้นเป็นรูปแบบการกระทำที่เป็นระบบและสุขุมรอบคอบ ซึ่งทำงานบนโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะด้วยเป้าหมายเพื่อธำรงรักษาหรือแปรเปลี่ยนโครงสร้างดังกล่าว ในฐานะรูปแบบการกระทำที่เป็นระบบและสุขุมรอบคอบ การกระทำทางวัฒนธรรมทั้งมวล จึงมีทฤษฎีที่คอยกำกับเป้าหมายและระเบียบวิธีการของการกระทำอยู่ การกระทำทางวัฒนธรรมอาจเอื้อประโยชน์ต่อการบงการ (ไม่ว่ารู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) หรือการปลดปล่อยมนุษย์ชายหญิงให้เป็นอิสระก็ได้ ด้วยความที่รูปแบบของการกระทำทางวัฒนธรรมที่ขัดแย้งกันในลักษณะวิภาษวิธีนี้ทำงานอยู่ภายในและบนโครงสร้างทางสังคม การกระทำทางวัฒนธรรมจึงสร้างความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีระหว่าง ความคงทนถาวร กับ ความเปลี่ยนแปลง ขึ้นมา

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ทิ้งท้ายถึงผู้อ่านว่า “คนในสังคมมีอยู่เพียงสองฝ่ายเท่านั้นฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กดขี่และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถูกกดขี่ คนจะต้องเลือกยืนอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เพราะใครก็ตามที่พุดถึง “ความเป็นกลาง” นั้น แสดงว่าเขาโกหก

กล่าวโดยสรุปแล้วว่า หนังสือเล่มนี้ เป็นแรงบันดาลใจสำคัญต่อการพัฒนาระบบการศึกษาของไทย หนังสือเล่มนี้จะมาทวงคืนความหมายของ

กระบวนการเรียนรู้ด้วยการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ได้เป็นอย่างดี จะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งถึงกระบวนการเรียนรู้ของระบบการศึกษาและวัฒนธรรมที่เข้ามาผ่านวาทกรรมที่ทรงคุณค่าและมีความหมายยิ่งสำหรับผู้ค้นหาความหมายของประชาธิปไตยในการศึกษา (democracy in education) และเชื่อเสมอว่างานเขียนเล่มนี้จะเป็นบทเรียนและแนวทางสำคัญในการพัฒนาการศึกษาทั้งระบบได้เป็นอย่างดียิ่งต่อไป